
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Oblicza wojny – armia kontra natura* Łódź, 6–7 czerwca 2019 roku

W dniach 6–7 czerwca 2019 r. w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego (dalej: UŁ) odbyła się IV sesja ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Oblicza wojny*. Podczas tegorocznych obrad tematem przewodnim był wpływ szeroko rozumianych warunków naturalnych na działania operacyjne armii.

Konferencję otworzył przewodniczący Komitetu Naukowego, prof. dr hab. Jarosław Kita, który przywitał prodziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego, dr. hab. Marka Genslera (prof. UŁ), dyrektora Instytutu Historii UŁ, dr. hab. Dariusza Jeziornego (prof. UŁ), szefa Wydziału Mobilizacji i Uzupełnień Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Łodzi, ppłk. Pawła Chrzanowskiego, kierownika Katedry Nauk Wojskowo-Medycznych Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, dr. n. med. Włodzimierza Leszczyńskiego, ppor. Mateusza Kotasa z 7 Batalionu Kawalerii Powietrznej w Tomaszowie Mazowieckim, prof. prof. Mariana Głoska (UŁ) oraz Jerzego Maronia (Uniwersytet Wrocławski, dalej: UWr), mających wygłosić tzw. wykłady eksperckie wprowadzające w tematykę dalszych obrad. Na koniec podziękował licznie przybyłym gościom oraz Komitetowi Organizacyjnemu konferencji w osobach dr. hab. Tadeusza Grabarczyka (prof. UŁ, przewodniczący Komitetu) oraz dr. Magdaleny Pogońskiej-Pol (sekretarz Komitetu).

Następnie głos zabrali prodziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ, dr hab. M. Gensler oraz dyrektor Instytutu Historii, dr hab. D. Jeziorny, dziękując Komitetom Naukowemu i Organizacyjnemu za trud i poświęcenie włożone w przygotowanie konferencji i życząc wszystkim udanych obrad.

Po uroczystych powitaniach nadszedł czas na wykłady inauguracyjne, które rozpoczął prof. dr hab. M. Głosek, prezentując *Początki i rozwój studiów bronioznawczych w Łodzi*. Referat obejmował swoim zakresem czasy od 1945 r. do chwili obecnej. Najwięcej uwagi poświęcono prof. Bogusławowi Nadolskiemu, dzięki któremu organizowano w Polsce m.in. międzynarodowe kongresy poświęcone szeroko rozumianemu zagadnieniu uzbrojenia. Podsumowując swoje rozważania, prof. M. Głosek zaznaczył, że Instytut Historii UŁ ma uzasadnione podstawy do organizowania konferencji o tematyce wojskowej, ponieważ od początku jego 74-letniej historii związani z nim byli najważniejsi badacze zajmujący się poruszonymi kwestiami. Następnie głos zabrał prof. J. Maroń, wygłaszając kilka refleksji na temat *Armia kontra natura na przykładzie śląskiego obszaru działań wojennych*, którego głównym celem było przedstawienie, jak geografia warunkowała działania wojenne na terenie śląsko-łużyckim. Prelegent skupił się na masywie Sudetów oraz lasach i rzekach, porównując walki w XVII–XVIII w. z latami II wojny światowej.

Po wygłoszeniu obu wykładów inauguracyjnych rozpoczęły się główne obrady, które otworzył referat prof. dr. hab. Karola Olejnika (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) zatytułowany *Środowisko naturalne teatru działań wojennych Rzeczypospolitej*. Głównym celem wystąpienia było przedstawienie, czy granice Rzeczypospolitej określone przez unię lubelską miały naturalne miejsca obrony. Następnie wypowiedział się prof. dr hab. Zbigniew Anusik (UŁ), prezentując referat pt. *Natura przeciwko armii szwedzkiej w kampaniach 1708–1709*. Skupił się w nim na terenach traktu smoleńskiego oraz Ukrainy siewierskiej, gdzie we wspomnianym okresie Karol XII prowadził działania wojenne w czasie trwania bardzo srogiej zimy, a następnie upalnego lata. W dalszej kolejności wystąpił mgr Krzysztof Augustyniak (Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce), wygłaszając kilka uwag o *Wpływie warunków naturalnych na przebieg działań wojennych podczas powstania listopadowego na przykładzie województwa płockiego*, ze szczególnym uwzględnieniem Puszczy Białej, Puszczy Kurpiowskiej oraz rzeki Narew. Głównym celem referatu prof. J. Kity zatytułowanego *Natura kontra armia Iwana Paskiewicza podczas wyprawy 1849 r.* była z kolei odpowiedź na pytanie, czy natura sprzyjała, czy utrudniała działania I. Paskiewiczowi na Węgrzech. Jako przedostatni wystąpił dr Rafał Rogulski (Uniwersytet

Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach). Wygłosił kilka uwag o *Wpływie warunków naturalnych na służbę informacji tyłowych Wojska Polskiego w czasie wojny polsko-sowieckiej 1919–1921*, podkreślając jednocześnie problem źródłowy omawianego zagadnienia. Nieznane są bowiem żadne pamiętniki z omawianego okresu. Na zakończenie dr hab. Andrzej Wojtaszak (prof. Uniwersytetu Szczecińskiego) omówił *Wykorzystanie środowiska naturalnego w polskich planach przyszłej wojny w latach trzydziestych XX w.*, przedstawiając koncepcje obronne ówczesnych władz.

Po wystąpieniu dr hab. A. Wojtaszaka moderator panelu, prof. dr hab. Dariusz Radziwiłłowicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) otworzył dyskusję, podczas której prof. K. Olejnik poprosił prof. J. Kitę o wyjaśnienie, jak to możliwe, że armia I. Paskiewicza korzystała z transportu kolejowego w 1849 r. Prelegent odpowiedział, że tamtejszą linię kolejową otwarto w październiku 1847 r. Następnie płk dr hab. Juliusz S. Tym (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie, dalej: ASzWoj) odniósł się do referatu mgr. K. Augustyniaka, wyrażając sprzeciw wobec twierdzenia prelegenta, że Polacy nie rozumieli pewnych działań, które powinni podjąć. W odpowiedzi mgr K. Augustyniak przyznał, że zgodziłby się z twierdzeniem dyskutanta, gdyby nie zachowanie gen. Jana Zygmunta Skrzyneckiego, który wcześniej nie nakazał rozebrania umocnień, co mogłoby utrudnić działania armii rosyjskiej. Po tej wypowiedzi prof. D. Radziwiłłowicz zamknął dyskusję i zakończył pierwszą część drugiego panelu, zapraszając zgromadzonych na przerwę.

Drugą część obrad otworzył prof. D. Radziwiłłowicz referatem pt. *Murmańczykami ich zwali, czyli udział polskich żołnierzy w rosyjskiej wojnie domowej na dalekiej północy*, w którym scharakteryzował trudności geograficzno-klimatyczne występujące na terenach walk prowadzonych przez formację Murmańczyków. Następnie dr hab. Waldemar Kozyra (prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) zaprezentował *Politykę administracyjną ministrów spraw wewnętrznych Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie aprowizacji i jej wpływ na aprowizację armii polskiej w latach 1918–1939*, konkludując, że najważniejszym okresem dla podjętego przedsięwzięcia był czas po 1926 r., kiedy zaczęto tworzyć nowe instytucje, urzędy *etc.* Z kolei dr Agnieszka Jędrzejewska (Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi) wygłosiła referat pt. *Zimowa służba żołnierzy Wojska Polskiego*

na Liwie i Łotwie na przełomie 1919/1920 roku, porównując działania oddziałów oddelegowanych do wspomnianych krajów bałtyckich. Natomiast mgr Konrad A. Czmielowski (Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi) zreferował pokrótce pracę *Służby meteorologicznej w II Rzeczypospolitej*. Podkreślił, że omawiany rodzaj oddziałów wojskowych jest jednym z kluczowych, ponieważ poza kontrolowaniem i badaniem szeroko rozumianych warunków atmosferycznych odpowiada także na pytanie, jaki mogą mieć one wpływ na amunicję użytą w określonej sytuacji pogodowej. Jako przedostatni mgr Kamil Anduła (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Torunia) omówił *Wpływ warunków atmosferycznych na przebieg bitwy pod Lenino*, konkludując, że pogoda niewątpliwie sprzyjała Wehrmachtowi, jednak nie była głównym powodem klęski 1 Dywizji. Zdaniem mgr. K. Anduły złożyły się na nią także czynniki administracyjno-organizacyjne oraz dowódcze. Na zakończenie tej części obrad prof. dr hab. Janusz Zuziak (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, dalej: UJD) zaprezentował *Wpływ pogody i warunków terenowych na przebieg operacji „Market-Garden”*. Wyraził opinię, że głównymi powodami klęski były: ambicja gen. Bernarda Lawa Montgomery’ego, nieprzeprowadzenie rozpoznania sił niemieckich, zorganizowanie desantu zbyt daleko od głównego celu, niewystarczająca liczba samolotów, niewykorzystany odpowiednio element zaskoczenia oraz problem z łącznością, a dopiero w dalszej kolejności pogarszająca się pogoda.

Po wystąpieniu prof. J. Zuziaka moderator panelu, prof. J. Kita otworzył dyskusję. Doktor A. Jędrzejewską poproszono o podanie literatury lotewskiej poświęconej omawianemu przez nią zagadnieniu. Kolejne pytanie zadano mgr. K.A. Czmielowskiemu, dociekając, czym jest wymieniony przez niego w referacie burzograf pozostawiony bez wyjaśnienia. Dalej poproszono mgr. K. Andułę o skomentowanie liczby zaginionych żołnierzy 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki. Ponieważ był to ostatni głos z sali, prof. J. Kita zamknął pierwszy dzień obrad.

Drugi dzień sesji otworzył dr hab. Maciej Trąbski (prof. UJD), prezentując referat zatytułowany *Ujarzmić Highlands. Brytyjskie fortyfikacje na terenie północnej Szkocji w I połowie XVIII w.*, w którym omówił najważniejsze fortece znajdujące się na wspomnianych terenach. Następnie dr Małgorzata Karkocha (UŁ) wygłosiła referat pt. *Działania na morzach w czasie wielkiej wojny*

wschodniej (1787–1792) w świetle relacji „Gazety Warszawskiej” i „Pamiętnika Historyczno-Politycznego”, prezentując wybrane bitwy i operacje morskie na podstawie informacji zawartych we wspomnianych periodykach. Z kolei dr Dariusz Faszczka (Akademia Humanistyczna w Pułtusku) omówił *Rolę środowiska geograficznego w działaniach wojennych prowadzonych na obszarze Bułgarii w drugiej połowie XIX w.* Podkreślił, że problemem w obu kampaniach było nie tylko forsowanie Dunaju czy czterech przełęczy górskich, lecz także niesprzyjające warunki pogodowe, tj. długotrwałe deszcze, burze śnieżne czy mgły. Jako przedostatni mgr Hubert Michalski wygłosił kilka refleksji o *Wpływie warunków atmosferycznych na przebieg niemieckich operacji militarnych na frontach wschodnim i zachodnim w latach 1941–1945.* Wyraził opinię, że niewątpliwie warunki naturalne były ważnym czynnikiem warunkującym i determinującym przebieg kampanii, jednak nie jedynym, ponieważ – zdaniem referenta – należy także brać pod uwagę sytuację polityczną, militarną oraz logistyczną. Na zakończenie dr Olgierd Ławrynowicz (UŁ) zaprezentował *Materialne i niematerialne relikty końca II wojny światowej na północnych terenach Jury Krakowsko-Częstochowskiej*, które próbował odnaleźć na podstawie związanych z nimi ludowymi legendami. We wnioskach prelegent skonkludował, że w większości wypadków przekazy od mieszkańców zgadzały się z wynikami przeprowadzonych wykopalisk.

Po wystąpieniu dr. O. Ławrynowicza prof. J. Zuziak otworzył dyskusję. Doktor D. Faszczka zapytał dr M. Karkochę, skąd redaktorzy gazet czerpali informacje oraz jak ocenia ona zgodność tychże z rzeczywistymi wydarzeniami. Następnie prof. dr hab. Zdzisław Cutter (UJD) zwrócił się do dr. D. Faszczki, zauważając, że stwierdzenie, iż geografia nie ma znaczenia w czasie planowania działań wojennych, jest błędne. W odpowiedzi dr D. Faszczka odparł, że doszło do nieporozumienia, ponieważ miał on na myśli autorów publikacji, którzy zamieszczają takie tezy w swoich pracach. Dodał także, że nie możemy analizować decyzji ówczesnych dowódców z dzisiejszej perspektywy, gdyż nasi przodkowie nie zdawali sobie sprawy z występowania pewnych zjawisk. W opozycji do ostatniej części wypowiedzi głos zabrał prof. J. Kita, stwierdzając, że źródła potwierdzają, iż oficerowie dysponowali odpowiednią wiedzą na temat terenów, na których mieli prowadzić działania wojenne. Po wypowiedzi prof. J. Kity prof. J. Zuziak zamknął dyskusję i zakończył pierwszą część obrad, zapraszając zgromadzonych na przerwę.

Drugą część sesji otworzył ppłk. dr Jacek Lasota (ASzWoj), przedstawiając referat pt. *Pustynia jako specyficzne środowisko walki*. Scharakteryzował w nim specyfikę walki w środowisku pustynnym i przedstawił definicję omawianego obszaru, uwzględniającą szatę roślinną, pokrycie terenu i warunki atmosferyczne. Następnie wystąpił mgr Michał Przybylak (ASzWoj), omawiając zagadnienie *Słońca jako czynnika przewagi na polu bitwy*. Prelegent skupił się na wojnie Yom Kippur z 1973 r., podczas której słońce oślepiło Izraelczyków, zapewniając Egipcjanom przewagę. Zagadnienie tego konfliktu zbrojnego kontynuował płk J.S. Tym, wygłaszając referat pt. *Wojna z wysokości czołgu, a czołgi na wzgórzach, czyli znaczenie terenu w walkach na Wzgórzach Golan w wojnie Yom Kippur w 1973 r.* Scharakteryzował w nim tereny Wzgórz oraz izraelskie bazy operacyjne. Z kolei mgr Robert Pietrygała (UWr) opowiedział pokrótce o *Amerykańskich wojskach inżynierskich w konflikcie wietnamskim 1964–1975*, konkludując, że kluczowe utrzymanie infrastruktury przez wojska amerykańskie mogłoby przebiegać sprawniej, gdyby już od 1964 r. zdecydowano się oddelegować wykwalifikowanych w tej służbie żołnierzy, a nie korzystać w pierwszych latach konfliktu z prywatnych konsorcjów. Jako przedostatnia referat pt. *Różne wizje, jeden cel – działania wojenne w Angoli w koncepcjach sowieckich i kubańskich wojskowych w kontekście uwarunkowań naturalnych kraju (1983–1989)* przedstawiła mgr Anna Szczepańska (UŁ). Streściła w nim kampanię z lat 1987–1989 i omówiła decyzje podejmowane w niej przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz Kubę. Na zakończenie dr Katarzyna Derlatka (UŁ) przedstawiła *Rolę amerykańskiej Gwardii Narodowej, wojska oraz sił NATO w trakcie i po ustąpieniu Huraganu Katrina*. Wyraziła opinię, że są pewne rzeczy, z którymi żadna armia nie jest w stanie zwyciężyć i – jej zdaniem – jedną z nich jest katastrofa spowodowana przez naturę.

Po ostatnim referacie moderator panelu dr hab. Witold Jarno (prof. UŁ) otworzył dyskusję. Żadna z osób obecnych na sali nie zabrała głosu, w efekcie czego zamknął on drugą część obrad, zapraszając zgromadzonych do Sali Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego na podsumowanie konferencji.

Rozpoczynając zakończenie IV sesji, Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, prof. T. Grabarczyk poprosił Przewodniczącego Komitetu Naukowego o zabranie głosu. Profesor J. Kita serdecznie podziękował organizatorom za przygotowanie całego

przedsięwzięcia. Następnie podsumował obrady, zauważając, że zaprezentowane tematy poruszały wszystkie żywioły, części świata oraz dyscypliny nie tylko naukowe, lecz także te obecne w służbie wojskowej. Na zakończenie zaprezentował temat przyszłorocznej V sesji, który brzmi „Miasto i wojna”, po czym serdecznie podziękował i pożegnał zgromadzonych gości.

ADRIANNA CZEKALSKA
UNIwersytet Łódzki*

 <https://orcid.org/0000-0001-7076-0169>

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej, e-mail: adriannaczekalska@hotmail.com